

alessandro d'avenia

umetnost krhkosti

roman

Alessandro D'Avenia

UMETNOST KRHKOSTI

Alessandro D'Avenia

UMETNOST KRHKOSTI

Kako ti Leopardi lahko reši življenje

DRUŽINA
2018

Alessandro D'Ávenia
UMETNOST KRHKOSTI
Kako ti Leopardi lahko reši življenje

Naslov izvirnika
L'ARTE DI ESSERE FRAGILI
Come Leopardi può salvarvi la vita

© izvirnik: 2016, Alessandro D'Ávenia
© za slovensko izdajo: Družina d. o. o., 2018
Prevod: Vesna Velkovrh Bukilica
Jezikovni pregled: Ana Kepic
Oblikovanje naslovnice: Benjamin Štefe, Družina d. o. o.
Fotografija na naslovnici: Marta D'Ávenia
Prelom: Družina d. o. o., Pavle Rot
Izdala in založila: Družina d. o. o.
Za založbo: Tone Rode
Naklada: 800 izvodov
Tiskano v Sloveniji
Ljubljana 2018

Vse informacije o knjigah založbe Družina
najdete na spletni strani: www.druzina.si

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.131.1-93-311.2

D'AVENIA, Alessandro

Umetnost krhkosti : kako ti Leopardi lahko reši življenje / Alessandro
D'Ávenia ; [prevod Vesna Velkovrh Bukilica]. - Ljubljana : Družina, 2018

Prevod dela: L'arte di essere fragili

ISBN 978-961-04-0503-0

294976512

*Vsem mladim,
ki so jim zlomili krila,
še preden so utegnili poleteti.*

*Vsem ljudem,
ki branijo, kar je krhko,
ker vedo, da je najdragocenejše.*

*Moji družini,
ob kateri se dan za dnem učim
umetnosti biti krhek.*

*O branju prave poezije, pa naj bo v verzih ali v prozi,
lahko rečemo, kar je Sterne rekel o nasmehu:
da doda votek v vse prekratko tkanje našega življenja.¹*
GIACOMO LEOPARDI, *Zibaldone*,² 1. februarja 1829

Kam pelje ta moja kratka hoja?

GIACOMO LEOPARDI,
Nočna pesem pastirja, blodečega po Aziji

Sreča je umetnost, ne znanost

Sreča ni nič drugega kot izpolnjenost.
Zibaldone, 31. oktobra 1823

Dragi bralec,

na javnih prometnih sredstvih, s katerimi se vozim po mestih, ki jih obiskujem, zbiram obraze in poglede. Tam namreč odkrivam like svojih zgodb in prav tam gnezdi sreča določenega časa in prostora. Včasih se komu nasmehem, čeprav ga ne poznam, kar nesrečnika ali nesrečnico prvi hip zbega; nato pa vidim, kako se nekaj razveže in poteze prej namrščenega obraza osvetlijo resnico, da izraz žalosti zaposli veliko več mišic kot nasmech (tudi znanstveniki to potrjujejo). Vtis imam, da pozabljamo umetnost sreče in da še tedaj, ko smo srečni, občutek sreče pustimo zamreti, ker se zbojimo, da je to stanje milosti le iluzija – kot vrtnar sklene, da ne bo negoval semena vrtnice, ker mu ne zaupa, ker se mu zdi premajhno in prekrhko.

Ko gledam cvet vrtnice, pomislim, da stvari v vesolju niso dolžne biti lepe in vendar so. Zakaj ne moremo do le-

pote vrtnice ali pozabljamo, kako do nje? Preveč nas zanimajo rezultati, ne osebe, in pri tem zanemarjamo same sebe kot živa bitja, tj. bitja, poklicana k življenju, ki naj bodo vsak dan bolj živa, zmožna samosvoje, edinstvene poti, in smo sprijaznjeni s tem, da le utrujeno bredemo skozi sosledje neveselih dni. Mislim, da se to dogaja, ker nam je pogosto fasada ljubša od življenja, kot človeku, ki je prejel darilo, a raje ne pogleda dlje od ovoja, ker ga je strah, da ga bo vsebina razočarala.

Razpršeno nesrečnost našega časa – vseh časov – povzroča pomanjkanje »srečnih« strasti, ki so ključne za »živo« življenje. Od strasti, pa naj bo to zanos ljubezni do nekoga oziroma nečesa ali zmožnost, da prevzamemo skrb za nekoga oziroma nekaj, je odvisna človekova usoda. Ta doba klavrskih strasti, kot je nekdo poimenoval naš čas, pijan površinskih čustev, a žejen globokih ljubezni, je brezkrvna in izmozgana, ker pogreša ciljnost, to je stanje duha, ko vzamemo v roke svoje življenje, kakršno je, in poskrbimo, da se razcveti; ko tisto, kar se nam je zgodilo, spremenimo v izbiro, tisto, kar nam je bilo dano, v željo, tisto, kar imamo, pa v strast; ko vemo, kam gremo, ker nas na poti, ki jo ubiramo, žene cilj. Tako pa je eden najpogostejših izrazov v moji zbirki *izgubljenost*.

Kaj je krivo, da izgubljam življenje? Kaj nas zavira na naši življenjski poti?

Presenetljiv je odstotek petnajstletnikov na Zahodu, ki so že kdaj poskusili narediti samomor; med mlajšimi od štiriindvajset let je prav ta drugi glavni vzrok smrti, takoj za prometnimi nesrečami. Zavračanje življenja, ki ga spremljajo najrazličnejše vedenjske motnje (anoreksija, bulimija, hiperaktivnost, nezbranost, zasvojenost, opuščanje šolanja, sadistične in nasilne igre v slogu *Peklenske pomaranče*), je krik tesnobe cele generacije, bežeče pred življenjem, ki jo je doletelo; generacije z obrazom Munchovega človeka, ki kriči na mostu, ker je pozabil, od kod prihaja in

kam gre, ker je v tesnobi vrtoglavice obtičal in ne ve, ali naj gre naprej ali nazaj.

Kam so šle srečne, globoke, trajne strasti? Jih še lahko zdramimo v sebi ali pa so dokončno izgubljene? Ali obstaja pristop, ki pelje v trajno srečo, v način bivanja, ki čimbolj podpira življenje, da nas ne stre njegova težnost, da ne podležemo porazom, neuspehom, trpljenju, temveč te celo preobrazimo v nujna hranila, *živila* bivanja? Se je mogoče tako izmojstriti v utrudljivi umetnosti vsakdanjega življenja, da postane umetnost vsakdanje radosti?

Zdaj, na pragu svojih štiridesetih let, v plodnem obdobju obračuna, mislim, da sem to umetnost bivanja brez strahu pred življenjem – bolje rečeno, s sprejemanjem strahu samega – dosegel in je najdragocenejše, kar imam. Na teh straneh, bi ti, dragi bralec, v prijateljskem klepetu, po možnosti v somraku brezskrbnega večera, rad povedal, kako sem prišel do tega. Pravzaprav pa bi še raje videl, da ti to pove prijatelj, ki mi je to razkril – tisti, ki je pri mojih sedemnajstih letih prestopil prag moje sobe in je ni nikoli več zapustil.

V svojo sobo spustimo le tiste, ki imajo pravico, da nas vidijo razkrite, razorožene, celo razgaljene. Sploh pri sedemnajstih letih, ko so vrata naše sobe sveti prag med svetom odraslih, ki nam hoče vsiliti svoj red in oblike, in brezobličnim kaosom vsepovsod razmetanih oblačil, pomešanih med šolske knjige, partiture in razne spominke iz kdove katerih svetov. Ta prag pa je tudi meja med notranjim in zunanjim, med našo podobo, kot jo vidijo drugi, za vrati, in tistim, kar smo v resnici, pri sebi; med »marnim« svetom, tj. tistim, kar je videti čisto in urejeno po vseh pravilih, in »ne-marnostjo«,³ kaosom, ki ga ni mogoče urediti in osmisliti, ki ne pozna smotra in smeri. Te meje ne prestopi nihče, razen tistih, ki imajo prepustnico v naše srce, ali tistih, ki se pretihotapijo čeznjo, na lepe oči ali na skrivaj.

Pomisli, bralec, kaj se ti dogaja ta hip, ko v dejanju nepremišljene zaupljivosti ob starodavnem ognju v obliki so-

dobnega plamena svetilke, leže v postelji, bereš knjigo: tujca prepuščaš v svojo noč, v svojo razoroženost. S tem dejanjem kljubuješ strahu pred mrakom in se voljno odpirаш skrivnosti.

Tako se je zgodilo meni s človekom, ki mi je razodel skrivnost sreče – človekom, o katerem mi v mladostniških letih niti na misel ne bi prišlo, da bi mu izročil ključ svoje sobe.

Ta človek je bil Giacomo Leopardi.

Povej po pravici: razočaran si. Nehote vidiš dvoje, Leopardijevo grbo in njegov pesimizem.

Kateri mladostnik pa bi spustil v svojo sobo tipa, za katerega sta – tako nas učijo v šoli – značilna grba in tristo-penjski pesimizem (subjektivni, zgodovinski, kozmični)?

Če bi povedali še kaj drugega iz Leopardijevega življenja, bi o njem nemara imeli precej drugačno predstavo, bližjo resničnemu učinku tega pesnika na notranji svet mladostnikov.

Če bi, recimo, povedali, da je v otroštvu rad smuknil na podstrežje, kjer se je igral s sencami in svetlobo, ki je sijala izza žaluzij; in da je z brati uprizarjal predstave, v katerih je rad igral junaške like.

Če bi povedali, da je v dnevnik zapisal, da se najraje kratkočasi tako, da se sprehaja in prešteva zvezde.

Če bi povedali, da si je poskušal prislužiti nedosegljivo ljubezen matere, nič kaj nagnjene k ljubkovanju, in pretodega očeta.

Če bi povedali, da je v svojih neapeljskih letih kot otrok oboževal kruh gospe Girolame pa sladke pite in sladolede Vita Pinta, tako zelo, da je slednjemu celo posvetil stih – ja, kar v pesmi – o umetnosti sladoledarstva (»umetnost, katere Vito je gospod«); da je, kadar je le mogel, posedel v kavarni na ulici Largo della Carità in lizal svoj sladoled, kavo pa tako sladkal, da je postala gosta kot sirup. In da je sladkarije, ki mu jih je zdravnik prepovedal, skrival pod vzglavnikom in se ponoči mastil z njimi.

Če bi povedali, da je pogosto kupoval srečke ali pa tistim, ki so igrali na srečo, predlagal številko, ker je vedel, da grbavci prinašajo srečo, in pustil mimoidoče, naj se mu dobrodušno smejejo.

Če bi naglas prebrali sonet, ki ga je posvetil Angelini, stari kuharici pri Leopardijevih, katere nasmeh in lazanje je oboževal.

Če bi povedali, kako zelo je potreboval prijatelje in da je prijateljstvo štel za nekaj, kar preživi celo smrt.

Leopardi je bil zasidran v resničnosti kot le redki, kajti imel je izredno izostrene čute »plenilca srčce«. Vodila ga je absolutna strast, ki jo je hranil v sebi in jo napajal s svojim krhkim žitjem vseh nepolnih devetintrideset let, kolikor jih je preživel na tej Zemlji. Zato je bila njegova »usoda«, njegova življenjska pot, *izbira*, ne nekaj, kar se mu je dogajalo, kar je utrpel, pa čeprav bi imel dobre izgovore za to, da bi življenje doživljal trpno ali se ogradil od vseh strasti. Ne: Leopardi je bil lovec na lepoto, razumljeno kot polnost, ki je razvidna iz vsakdanjih stvari, če jo znaš izslediti, in ji s svojimi besedami poskusil dati prostor, da bi življenje, pretkano s hibami, postalo rodovitno in srečno.

Na teh straneh sprašujem Leopardija in mu odgovarjam – njemu, ki me je tudi sam ljubeče prepustil v prostor svoje poezije⁴ in mi pisal bridka, klena pisma. Skratka, pred seboj imaš moje dopisovanje z Leopardijem v prostorčasu branja, prostorčasu lepote, ki premaguje odmerjeni čas ur in širi življenje, kot ga znajo le ljubezen in bolečina, pisanje in branje.

Ta knjiga je tudi dejanje zvestobe dvema projektoma, ki ju Giacomo nikoli ni uresničil. Sodeč po zapisu v *Zibaldoneju*, iz aprila 1827, je načrtoval *Pismo mladeniču iz dvajsetega stoletja*. Rad si predstavljam, da bi bil prejemnik tega pisma prav jaz, rojen sto petdeset let po nastanku tistega zapisa, v stoletju, ki je Giacomu tako pritegovalo. Pre-

birati besede, ki jih je napisal nekdo drug, je navezati »korespondenco« – osebno odziven stik – z njim: on nam piše, mi pa se mu na tisoče ur pozneje odzovemo. Poezija je sporočilo v steklenici, ki živi od upanja na dialog v nekem drugem času. To je bila Leopardijeva poezija zame, najstniškega brodolomca v svoji sobi.

Drugi Leopardijev projekt, ki je ostal nedokončan, je bila pesnitev v prozi in verzih o starostnih dobah človeka. Ker je bil zaradi svojega telesnega stanja prisiljen živeti hitreje od drugih, me je naučil obravnavati življenjske dobe z natančnim besednjakom, da postanejo stvarne in je v njih mogoče bivati. Pomagal pa mi je tudi najti orodje za umetnost vsakdanjega življenja v vsakem življenjskem obdobju, ugotoviti cilj, h kateremu pelje, in srečno strast, ki naj bi ga prešinjala in vodila.

Knjiga je torej razdeljena na dele, ki sledijo korakom človekovega življenja in nam kažejo, kaj lahko človeka v vsakem obdobju razsvetli od znotraj. Kot človek destilira sestavine dišave, je Leopardi destiliriral obdobja, ki so nam vsem skupna, ne glede na zemljepisno širino in dolžino našega bivanja, ne glede na »doto«, ki nam jo je odmerilo življenje. Te temeljne sestavine, bistvene za življenje, sem poimenoval: odraščanje ali umetnost upanja; zrelost ali umetnost umiranja; celjenje ali umetnost krhkosti; smrt ali umetnost preroda. *Umetnost* je nekaj, česar se človek, nadarjen za življenje (to pa smo vsi), lahko nauči in izboljšuje dan za dnem, da bo vsako od obdobjev prežaril, vodil in grel neugasljiv ogenj: ogenj srečne strasti, da bomo bivali na tem svetu kot pesniki vsakdanjika, ne kot izčrpani prežitki ali blede statisti. (Mar v trenutkih radosti ne vzkliknemo: »To je čista poezija!«?)

Te strani ne ponujajo preprostih rešitev, kajti življenje nikdar ni preprosto – Leopardijevo pa še sploh ne – temveč le nakazujejo, kako bi sami lahko bili malce preprostejši in naš pogled na življenje čistejši.

Pridruži se nama, bralec; in če spotoma začutiš, da se te loteva utrujenost, potrpi (tudi po-trpljenje je povezano s strastjo; v latinščini oboje izraža ista beseda):⁵ na koncu nas čaka nepozaben razgled. Še zdaj se spominjam, kako očaran sem bil med sprehodom po rožnem vrtu Regent's Parka v Londonu, ko sem zagledal pred sabo trideset tisoč vrtnic več kot štiristo vrst, od katerih je vsaka imela svoje ime, vsaka vrtnica pa drugačne barvne odtenke. Tedaj se mi je zazdelo, da vidim in čutim skrivnost polifonije sveta.

Rožni vrt bo naš. Rožni vrt človeških usod in njihove krhke morebitne sreče, ki, kot je zapisal Leopardi, ni nič drugega kot izpolnjenost življenja, vsakega življenja; da to dosežemo, pa »mora vse, kar obstaja, ljubiti in si prizadevati za kar največ življenja zase« (*Zibaldone*, 31. oktobra 1823).

Če mi zaupaš, bralec, obljubim, da ti bom pomagal poiskati to življenje in zdramiti to ljubezen.